

Sankarihahmo ja kaiken puolustaja

Jaakkojuhani Peltonen: *Aleksanteri Suuri. Sankari ja myytti*. Gaudeamus 2021.

Jos kouluhistorian antiikin aikaa käsitteleviltä oppitunneilta pitäisi muistaa yksi henkilö, todennäköisesti moni antaisi vastaukseksi Aleksanteri Suuren. Vaikka muistiin olisi piirtynyt vain hämärä hahmotelma siitä, mihin aikaan kyseinen hallitsija eli, muistin syövereissä olisi varmasti käsitys siitä, että Aleksanteri seikkaili sotajoukkoineen jossain kaukana idässä ja hänet yhdistetään helleenisen kulttuurin leviämiseen.

Jaakkojuhani Peltosen kirja käsittelee Aleksanteri Suuren jälkivaikutuksia. Peltonen on perehtynyt aiheeseensa huolellisesti, mutta kirjan kattava sisältö on kuitenkin rajattu tarkasti. Koska kyseessä on tietokirja, Peltonen taustoittaa ensin sisältöä kertamalla lyhyesti sen, mitä Aleksanterista todellisuudessa tiedetään, hänet sijoitetaan myös eri aikoina ja eri kulttuureissa historialliseen kehukseensä.

Aleksanterin myyttinen maine ei ole vain osa eurooppalaisia menneisyyden kuvia, vaan hänet tunnetaan Pohjois-Afrikassa, Lähi-idässä ja Kaakkois-Aasiassa saakka. Peltonen tuo kirjassaan ansiokkaasti esiin juuri Aleksanterin Euroopan ulkopuolista merkitystä, jota Euroopassa tunnetaan huonosti. Erityisen mielenkiintoisen Aleksanterin hahmosta tekee se, miten hänet on omittu eri kult-

tuuripiireihin ja uskontoihin. Kuten Peltonen toteaa, ”Aleksanterin hahmoa on käytetty oikeuttamaan monenlaisia aatteita”. Aleksanterilla on ollut roolinsa muun muassa juutalaisuudessa, islamissa ja kristinuskon parissa sekä hyvässä että pahassa, mutta useimmiten hyvässä. Siinä missä kristinuskon kirkkoisät paheksuivat Aleksanteria moraalittomana pakanakuninkaana, monet kristinuskoon kääntyneet keisarit pitivät häntä sankarina. Aleksanteri onkin innoittanut hallitsijoita kautta vuosisatojen eri kulttuuripiireissä.

Vaikka Aleksanteri on pääsääntöisesti esitetty monessa yhteydessä idealisoituna sankarihahmona, menneisyyden teksteistä on löydettävissä myös kritiikkiä, jota esiintyy tutkimuksissa vielä nykyisinkin.

Peltonen erottaa Aleksanterin myyttiin liittyen kaksi traditiota: historiallisen Aleksanterin ja myyttisen Aleksanterin. Myyttinen Aleksanteri kehkeytyi vuosisatojen kuluessa, jolloin hänen tarinaansa liitettiin keksittyjä elementtejä. Myyttisen Aleksanterin suosiosta kertovat keskiajalla levinneen *Aleksanteri*-romaanin lukuisat käännökset ja säilyneet käsikirjoitukset. Käännöksiä tehtiin Euroopassa eri kielille, mutta esimerkiksi 1400-luvulla *Aleksanteri*-romaanin käännettiin malaijin kielelle, mikä on osoitus Aleksanteri-tradition suosiosta Euroopasta katsottua kaukaisillakin alueilla. Marco Polon mukaan Aleksanteri tunnettiin Mongoliassa saakka.

Myyttisestä Aleksanterista alkoi kehkeytyä universaalimpi sankarihahmo, joka on löytänyt tiensä populaarikulttuuriin ja sitä kautta hänen vaikutuksensa jatkuu edelleen. Aleksanterin voi löytää heavy metal- ja rap-musiikin lyriikoista, elokuvista ja anime-sarjakuvista. On vaikeaa keksiä toista historian hahmoa, joka olisi saavuttanut vastaavan suosion. Populaarikulttuurin Aleksanteri on kenties viaton taiteen innoittaja, mutta Aleksanteria on hyödynnetty poliittisessa propagandassakin. Jo

antiikin aikana roomalaiset vahvistivat identiteettiään vertauksilla Aleksanteriin, joka valittiin roomalaisten ylistämien suurmiesten mittapuuksi. Aleksanteri on valjastettu myös puolustamaan imperialisimia, uskonsotia ja yksinvaltiutta. Hänen hahmollaan ja ”perinnöllään” on oikeutettu valloituksia ja sortoa sekä pönkitetty vallanpitäjien asemaa.

Tänä päivänäkin Aleksanterin perintö on ajankohtainen, koska se on hiertävä kivi Kreikan ja sen naapurin Pohjois-Makedonian suhteissa. Pohjois-Makedonia katsoo Aleksanterin kuuluvan omaan kulttuuriperintöönsä, mutta Kreikka on jyrkästi kiistänyt tämän ja puolustanut kiivaasti Aleksanteria nimenomaan kreikkalaisen kulttuuriperinnön edustajana. Yli kahden vuosikymmenen takainen hahmo on siten myös tämän päivän poliittinen kiistakapula. Jo pelkästään siitä syystä Peltosen kirjaa voi suositella taustoittamaan sitä, mistä kiistassa on oikein kysymys. Aleksanteri on ja pysyy osana paitsi kulttuurihistoriaa myös politiikkaa.

SIRPA AALTO

Kirjoittaja on Oulun yliopiston historian dosentti.